

NATIONAL MUSEUM OF NATURAL HISTORY
Bulgarian Academy of Sciences 1, Blvd. Tsar Osvoboditel, 1000 Sofia,
Bulgaria
phones: (3592) 9 885 115, ext. 620, 640; fax: (359-2) 9 882 894
cell. ++359 877 089 048; ++359 878 668 880
e-mail: boev@nmnhs.com; zlatozarboev@gmail.com; zlatozarboev@yahoo.com

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на **Виктор Методиев Василев** - докторант на самостоятелна подготовка от Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, с научен ръководител проф. д.б.н. **Димитър Нанкинов**, за получаване на научната и образователна степен „доктор“ по научната специалност „Зоология“ (шифър 01.06.02) на тема: **„Разпространение и гнездова биология на врановите птици (Corvidae) в Североизточна България“**

от проф. д-р **Златозар Боев**, д. б. н., зав. отд. „Гръбначни животни“ в Националния природонаучен музей при БАН

Настоящата рецензия разглежда дисертационен труд, представен за защита на научната и образователна степен „доктор“ по номенклатурната специалност „Зоология“ (шифър 01.06.02). Трудът е разработен на самостоятелна подготовка в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Дисертантът Виктор Методиев Василев е служител в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Документите на кандидата са изготвени и депозираны според приетите изисквания на Научния съвет на ИБЕИ. Настоящата рецензия също следва препоръките за подобни рецензии на този съвет.

1. Обща характеристика на дисертационния труд – обем и структура

Структурата, форматът и обемът на дисертационния труд напълно съответстват на формулираните изисквания за такива трудове. Той обхваща 198 стр., 41 от които са списък на използваната литература). Съдържанието е 2 стр., уводът – 2 стр., литературният преглед – 20 стр., цел и задачи – 0,5 стр., материал и методи – 18 стр., резултати и обсъждане – 109 стр., заключение – 2 стр. Текстът (с някои изключения) и фигурите са на нужното съвременно равнище, грамотно написани и информативни и необходими, без да дублират текстовата информация.

Темата на дисертационния труд е формулирана преди повече от 25 години. Дисертантът сочи, че е работил по нея 18 години, но на табл. 1 (с. 32) е даден периода от 1998 г. до 2013 г. с прекъсвания, или общо 10 години. Въпреки това, тя е актуална и днес, защото врановите птици продължават да играят съществена роля в почти всички орнитоценози в страната, въпреки настъпилите драстични промени в стопанисването на земеделските площи и управлението на защитените природни територии. Част от данните са съвсем нови, а има и резултати от проучвания в напълно неизследвани области в България.

2. Литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата

Литературната осмедоменост на кандидата е добра. Използваните общо 448 заглавия сочат за това, макар че повечето се отнасят за врановите птици в чужбина. От тях 167 са на кирилица и 281 – на латиница. Написани са на 9 езика – английски, български, испански, италиански, немски, полски, руски, украински и унгарски. Някои от библиографираните източници обаче, не са използвани в текста на дисертацията, напр.: (1) „Бешков Вл., С. Дончев, М. Карапеткова, Н.Николов, Т. Мешинев, В. Попов 1994. Червената книга на Шуменския регион. Шумен. БПД кл Шумен. 200.“; (2) „Itämies J. & Heimo Mikkola 1972 . The diet of Honey Buzzards *Pernis apivorus* in Finland. ORNIS FENNICA Vol. 49, 1972, pp 7-10“; (3) Mikkola H., S. Sulkava 1970. Food of Great Grey Owls in Fenno-Scandia. *British Birds*, 23-28.“.

Не са ползвани и някои публикации, съдържащи изобилни сведения за миналото разпространение на врановите птици в района:

1. Mitev, I. 2006. Paleoeological reconstructions of Holocene localities of birds and mammals (Aves et Mammalia - Vertebrata) in North-Eastern Bulgaria. - *Екологично инженерство и опазване на околната среда*, No 2-3, 2008, с. 16-20.
2. Митев, Ив. 2006. Субфосилни находки от птици и бозайници в отложения от храната на бухала (*Bubo bubo* (L., 1758)) (Aves: Strigiformes) от поречието на Русенски Лом. – *Historia naturalis bulgarica*, 17: 137-151.

Освен тях, в 2016 г. в изданието: Митев, Ив. 2016. Събрани трудове, т. 1. Българска природа, Изд. „Логос“, София, 1-904. ISBN 978-954-8289-10-8. излязоха и други 5 публикации с данни за врановите птици от Североизточна България.

1. Митев, Ив. 1996. Сравнителен анализ на хранителния спектър на бухала (*Bubo bubo* /Linnaeus, 1758/) от две находища от Североизточна България. - СУ "Св. Климент Охридски", Биол. фак., дипл. раб., 1-27.
2. Митев, Ив. [1998]. Орнитофауната на суходолията в Лудогорието и Добруджа. (непубл. ръкопис).
3. Митев, Ив., [2003]. Холоценската фауна от птици и бозайници на Североизточна България.
4. Митев, И. [2008]. Субфосилни птици и бозайници от две находища край река Дунав, Русенско.
5. Митев, И. [2008]. Субфосилни материали от птици и бозайници от находище на горска улулица (*Strix aluco* L.) край с. Писанец (Русенска област).

Докато вторите пет труда бяха публикувани след депозирането на ръкописа на дисертационния труд (30.06.2016), първите два труда са излезли преди 10 години и биха могли да бъдат използвани.

Теоретичната подготовка на кандидата също е добра. Коректно използва и таксономичните названия съгласно Международния кодекс за зоологична номенклатура. Същото се отнася и за оологичната, екологичната и др. терминология. Правилното използване на научната терминология е един от първите критерии за вещината на кандидата. Можем да смятаме, че той е най-добрият познавач на гнездовата биология на врановите птици днес в страната.

3. Методичен подход

Използваните методи на полевите изследвания, на оологичните проучвания и на математическа (статистическа) обработка на данните като цяло са коректни и адекватни. Основен недостатък (в някои случаи) е, че цялата получена информация се привързва към видове, а не към съответните подвидове, с които всъщност са представени установените видове вранови птици в района.

Използването на понятия като: „плътността на вида“ (с. 15), „плътността на гнездящите двойки“ (с. 22), „плътността на зимуващите птици“ (с. 23), „плътността на видове вранови“ (с. 25), „плътността на колониите“ (с. 99) и др. п. (напр. „провалили се гнезда“ – с. 33, „пространствена точност“ – с. 35) е неправилно. Нуждае се от обяснение в една подточка „Използвана терминология“ в главата „Материал и методи“.

На с. 33 се сочи, че в изследването е използван и фотоапарат, но в дисертацията няма включени фотографии.

Заради склонността на повечето от европейските корвиди към синантропизация/синурбанизация би било уместно използването на една карта на селитебните ландшафти в изследвания район, на която да се нанасят гнездовите (и други) находища на видовете.

Дървесните субстрати за гнездене се посочени доста некоректно: „храсти общо“, „акация/гледичия“, „чинари“, „върба“, „липа“, „ясен“, „бреза“, „топола“ и др. (с. 61). В повечето случаи става въпрос за цели семейства фанерофити.

4. Значимост и убедителност на получените резултати, интерпретациите и изводите

Сам посочва, че е участвал в „над 15 национални и международни научни, природозащитни и обучителни проекта като участник и ръководител. Проектите и сроковете на изпълнението им са описани. Темите на 6 от тях са във връзка с темата на дисертационния му труд.

Въпреки, че са постигнати огромен по обем и значимост научни резултати в опознаването на разпространението, числеността и гнездовата биология на врановите птици в района, част от тях губят своята стойност поради обстоятелството, че не е работено на подвидово равнище.

Някои твърдения като „Ухажването и ... конфликтите ... се проявяват вечер около местата за спане.“ (с. 63) се нуждаят от доказване, защото всъщност тъкмо те са най-достъпни за провеждане на наблюденията, в сравнения с други дневни станции на врановите.

Независимо от това, продължителният период на проучване (1986-2013), адекватните стандартни изследователски методи и интерпретирането на данните, убеждават в достоверността на резултатите и правдивостта на направените изводи.

5. Критични бележки към дисертационния труд

(Не са степенувани по важност.)

(1) Частите „Списък на научните публикации свързани с дисертационния труд“¹, „Други статии и доклади по темата на дисертацията“ и „Списък на цитиранията на научните публикации във връзка с дисертационния труд“ (общо 2,5 стр.) неправилно са включени в текста на дисертацията, но са пропуснати в „Съдържание“-то ѝ. Тяхното място е в автореферата, където са и представени.

(2) Списъкът на научните трудове е неправилно разделен на 2 части, представени на 2 места, от които и двете неподходящи.

(3) Допуснати са някои грешки в библиографирането на трудовете. Има и непълноти, напр. тр. №№ 58, 239 в библиографията и др. Тр. № 294, който е на руски език е библиографиран транскрибиран на латиница.

(4) Задълбоченото равнище на проведеното изследване в една конкретна ограничена част от страната, предполага използването на подвидовата категория, с която всеки от видовете

¹ Ръкописът е на автора.

вранови птици е представен в изследвания район. Установените от автора 6(7) вида всъщност у нас са представени с 11 подвида, всеки със своята специфика, както по отношение на разпространението, така и относно характера на пребиваване в страната, оологичните и други морфологични и други характеристики и пр. (Иванов, Б., 2011. Фауна на България, т. 30 Aves, Част III. БАН, С., Акад. изд. „Проф. Марин Дринов“, 1-410.):

1. *Garrulus glandarius glandarius* (Linnaeus, 1758) - Обикновена сойка
2. *Garrulus glandarius graecus* Kleiner, 1939 - Гръцка сойка
3. *Pica pica pica* (Linnaeus, 1758) - Обикновена сврака
4. *Pica pica fennorum* Lonnberg, 1927 - Източноевропейска сврака
5. *Nucifraga caryocatactes caryocatactes* (Linnaeus, 1758) - Европейска сокерица
6. *Corvus monedula soemmerringii* Fischer, 1811 - Източноевропейска чавка
7. *Corvus monedula monedula* Linnaeus, 1758 - Обикновена чавка
8. *Corvus frugilegus frugilegus* Linnaeus, 1758 - Обикновена посевна врана
9. *Corvus cornix sharpii* Oates, 1889 - Източна сива врана
10. *Corvus cornix cornix* Linnaeus, 1758 - Обикновена сива врана
11. *Corvus corax corax* Linnaeus, 1758 - Обикновен гарван

(5) Избраният начин на цитиране в текста (напр. „Янков П. ред. 2007, Иванов Б. 2011“) е неправилен.

(6) Като цяло, би могло да се очаква по-голяма прецизност в подготвянето на документите по защитата. Напр. дори на 1-я и 2-я ред на „Професионална автобиография“ е написано, че Виктор Василев от гр. Шумен е роден в гр. Исперих

(7) Допуснати са множество правописни грешки – „предвес“ (с. 6), „Вранови“ (с. 6, 8), „гарвана нанася“ (с. 13) и мн. др. Глаголната форма „... се замерваха ...“ (с. 31) е неправилна.

(8) Използваните „модели на максималната вероятност за разпространение“ на видовете не са интерпретирани и не са представени в изводите, а в научните приноси са само споменати. Това не е оправдано, особено ако се има предвид, те именно са един от най-ценните приноси на дисертанта.

(9) Важен недостатък е, че цялата глава “VI. Заключение“ е неоправдано кратка и не представя пълноценно достойнствата на това изследване.

6. Характер на научните приноси

По всяка от двете цели, които дисертантът си е поставил съответни задачи (7 на брой), той постига съществени научни резултати с приносен характер за българската орнитология, по точно – фаунистиката и гнездовата биология. Фактът, че те са реализирани в Североизточна България – един сравнително слабо проучен и значително обезлесен в недалечното минало район и антропогенно силно аграрно-модифициран, повишава значимостта на проведените изследвания. Изследванията са провеждани в продължение на почти 2 десетилетия и представят и тенденциите в съвременното разпространение и числеността на врановите птици в района. Приносите имат както фундаментален (опознаване на видовете), така и приложен (опазване, регулиране числеността на видовете) характер. Има и такива, които са с потвърдителен характер.

В дисертацията си в т. 6 „Изводи“, г-н В. Василев е формулирал общо 9 извода и 7 научни приноса, които приемам. Един пример: за гарванът, който е с категория „почти застрашен“ и за посевната врана, чиято численост е спаднала почти 4-кратно през проучвания период, дисертантът е открил и описал над 100 нови гнездови колонии и отделни гнезда, което е огромен принос в опознаването и опазването на тези видове в Североизточна България.

„Справка“-та за научните приноси приемам, като определям приносите №№ 1-7 като оригинални, с фундаментален характер, но с голямо значение за практиката (опазване, регулиране на числеността и пр.).

7. Оценка на качеството на научните трудове, отразяващи изследванията по дисертацията

Г-н В. Василев е автор на 51 научни публикации в областта на зоологията, основната част от които (44 бр.) са по биология и опазване на птиците. Над половината от статиите му (28 бр.) са съавторски глави от национални колективни научни монографии, както следва: 6 статии са изследвания върху най-важни в орнитофаунистично отношение в страната местности, публикувани в: Костадинова И., М. Граматиков (ред.) 2007. Орнитологични важни места в България и Натура 2000. БДЗП. Природозащитна поредица. Книга 11. София. 1-641. Други 22 статии са изследвания върху 22 вида птици в национален мащаб, включени в: Янков П. (отг. ред.). Атлас на гнездящите птици в България. БДЗП. Природозащитна поредица. Книга 10. София. 1-682. Само този факт е недвусмислено указание, че кандидатът за ОНС „доктор“ В. Василев е изграден и признат специалист-орнитолог, заел вече своето място в гилдията на своите колеги-орнитолози от България.

Съвременното научно английско название на „чавката“-та е Eurasian Jackdaw (*Corvus monedula*), което би трябвало да се използва в публикацията на (Vasilev, In press): das Anjas, L. 2009. Family Corvidae (Crows). – In: del Hoyo, J., Elliott, A. & Christie, D.A. eds. (2009). Handbook of the Birds of the World. Vol. 14. Bush-shrikes to Old World Sparrows. Lynx Edicions, Barcelona, 494-641. В същия труд (в отпечатаната и в електронната версия) не е представена таблица 1 с оологичните данни на чавките.

Представеният списък на публикации по темата на дисертационния труд, съдържащ 3 заглавия, е многократно занижен. Докторантът в своята автобиография е включил и списък на всичките си публикации, поне 44 от които, според мен имат отношение към рецензираната дисертация. В един списък, включен в дисертацията и озаглавен „Други статии и доклади по темата на дисертацията“, кандидатът е включил 5 съавторски статии – части от колективна монография с национален обхват, 1 статия във ведомствено издание и 1 резюме:

1. Vasilev V., M. Vasilev. 2003. Distribution of breeding magpie *Pica pica* in North-eastern Bulgaria. 40 Годишни Биологически факултет. Десета юбилейна научна сесия. СУ „Св. Климент Охридски“. Резюмета. 97.
2. Василев В., Хр. Христов, 2006. Промени в гнездовите находища на посевната врана *Corvus frugilegus* L. в Шуменска област. Годишник на Шу „Еп. К. Преславски“ т. XVI В4. Природни науки. Шумен. 135-138
3. Василев В. Г. Герджиков 2007. Сива врана *Corvus corone* - В: Янков П. (отг. ред.). Атлас на гнездящите птици в България. БДЗП. Природозащитна поредица. Книга 10. София. 586-587
4. Василев В., С. Бърва. В. 2007. Сойка *Garrulus glandarius* - В: Янков П. (отг. ред.). Атлас на гнездящите птици в България. БДЗП. Природозащитна поредица. Книга 10. София. 574-575.
5. Василев В., К. Георгиев, А. Антонов, Н. Камбурова, С. Бърва 2007. Сврака *Pica pica*. - В: Янков П. (отг. ред.). Атлас на гнездящите птици в България. БДЗП. Природозащитна поредица. Книга 10. София. 576-577.

6. Василев В., Е. Стойнов, Й. Куцаров, В. Фердинандова. 2007. Чавка *Corvus monedula*. - В: Янков П. (отг. ред.). Атлас на гнездящите птици в България. БДЗП. Природозащитна поредица. Книга 10. София. 582-583.
7. Дасаклова Г., Ц. Петров, Е. Стойнов, В. Василев. 2007. Гарван *Corvus corax* - В: Янков П. (отг. ред.). Атлас на гнездящите птици в България. БДЗП. Природозащитна поредица. Книга 10. София. 588-589.

Освен тях обаче, данни за разпространението и гнездовата биология на врановите птици се съдържат и в още 20 други труда, описани в автобиографията на кандидата. Той привежда и списък на 6 свои труда, които са цитирани 7 пъти от други автори (без авто- и скрити автоцитати). От тези цитирания, 4 са в националното многотомно монографично издание „Фауна на България“ – „Птици“. Тези факти също са косвено указание за значимостта на резултатите от научните изследвания на кандидата, както и за тяхната актуалност.

Относно представените 3 отпечатани труда по темата на дисертацията: Те не са номерирани, а копието на труда (Даракчиев и др., 1990) е нечетливо (част от страниците). За труда (Vasilev, In press) не е представен документ, че е приет за печат. В тези проучвания обаче, са използвани компетентно съвременни и подходящи изследователски методики, а данните са интерпретирани коректно.

8. Мотивиран отговор на въпроса доколко изследванията по дисертацията са предимно лично дело на докторанта

Представените трудове и изброените научни проекти не оставят съмнение, че в ръкописа на дисертацията се съдържат резултатите от изцяло авторови, осъществени от него проучвания. Те са оригинални и в действителност са замислени и проведени от него самия. Два от представените 3 труда по дисертационната тема са изработени в съавторство (с още 1, съответно още 2 изследователи), а третият (депозирани в издание с „импакт фактор“) е изготвен самостоятелно. Два от трудовете са написани на български език във ведомствени издания – съответно на Пловдивския и на Шуменския университети, а третият – в международно списание, издавано в България. В тях и в другите, споменати по-горе трудове, г-н В. Василев е основен автор и няма съмнение, че получените данни са резултат от личните му изследвания.

9. Мотивирано заключение, препоръчващо еднозначно присъждане на научната и образователна степен “доктор”

Въз основа на изтъкнатите научни приноси (фундаментални, приложни, оригинални и потвърдителни), смятам, че трудът на г-н Виктор Методиев Василев отговаря на определените критерии за получаване на научната и образователна степен „доктор“ по научната специалност „01.06.02 Зоология“, за което е представен. Затова предлагам на членовете на Научния съвет на Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания при БАН да гласуват с „да“ за придобиването на тази научна и образователна степен от дисертанта.

София, 10.08.2016 год.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(Златозар Боев)